

„NOVI NARUČITELJI HR” – PREMA DEMOKRATSKOME MODELU INTEGRACIJE SUVREMENE UMJETNOSTI I BAŠTINE

PETRA BILOBRK □ Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, studentica diplomskog studija muzeologije i

upravljanja baštinom i povijesti umjetnosti

ANA BUSIJA □ Umjetnička organizacija Otvoreni likovni pogon, vanjska suradnica dr.sc.

dr.sc. ŽELJKA MIKLOŠEVIĆ □ Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za muzeologiju,

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

sl.1. Prvi simpozij platforme *Novi naručitelji HR*

foto©: Anja Planinčić

Nacionalna platforma *Novi naručitelji HR* hrvatska je inačica međunarodno afirmiranog modela koji omogućuje građanima/građankama da zatraže i odaberu proces stvaranja umjetničkih djela u svojoj sredini te da budu uključeni u nj. Prvi simpozij spomenute platforme koja zagovara taj model kao oblik kulturne demokracije održan je od 12. do 14. listopada 2023. u zagrebačkom Centru kulture na Peščenici KNAP, a njezine su članice nakon niza predavanja, radionica i razmjene iskustava stečenih u provođenju vlastitih projekata započele raditi na smjernicama po kojima će se provoditi projekti *Novih naručitelja* u Hrvatskoj. (sl.1.)

Idejni začetnik koncepta *Novi naručitelji* jest François Hers, francuski umjetnik belgijskog podrijetla, koji je na poziv Fondation de France osmislio novi model uključivanja širega građanstva u produkciju suvremene umjetnosti. Pravo naručivanja umjetničkih djela nekada je pripadalo samo visokim slojevima građanstva, no modelom *Novih naručitelja* ono se omogućuje svakom pojedincu. Hers je formulirao *Protokol* kao statut projekta kojim je razradio tijek procesa od narudžbe do realizacije umjetničkog djela. Prvi projekti *Novih naručitelja* provedeni su 1990-ih godina u Francuskoj, a nakon tridesetogodišnjeg djelovanja do danas je realizirano više od 500 projekata u 15 zemalja, od kojih su neke Francuska, Njemačka, Italija, Švicarska i Belgija.¹

Model omogućuje građanima/građankama izražavanje potrebe za umjetnošću i naručivanje djela za svoju zajednicu. U tom procesu sudjeluju naručitelji/naručiteljice, medijatori/medijatorice, umjetnici/umjetnice i donatori/donatorice. Naručitelji – grupa građana/građanki zajedničkih interesa ili problema nakon što se okupi javlja se predstavnicima lokalne mreže (u nekim uvjetima mreža sama otkriva grupu naručitelja). Najčešće je riječ o skupini od tri do pet osoba, no naručitelj/ica može biti i samo jedna osoba. Moguće je zatražiti realizaciju rada iz bilo kojega umjetničkog područja: vizualne umjetnosti, filma, kazališta, izvedbene umjetnosti, književnosti, glazbe, arhitekture, dizajna itd. Osim što naprave prvi korak i daju inicijalnu ideju, naručitelji imaju važnu ulogu u svim fazama projekta jer se bez njihove stalne aktivnosti projekt ne može realizirati. Na kraju projekta umjetničko djelo postaje vlasništvo zajednice.

Zadaća kustosa u tom konceptu biva zamijenjena novom ulogom medijatora/medijatorica, koji/e posreduju između skupine građana/građanki i umjetnika/umjetnica. Medijator/medijatorica predlažu i naručiteljima predstavljaju mo-

¹ Neue Auftraggeber, „Über 500 Projekte – Unser internationales Netzwerk“, <https://www.neueauftraggeber.de/internationales-netzwerk> (pristupljeno 10. studenog 2023.).

² Matali Crasset, „Le Blé en Herbe, Trébedan“, <https://www.matalicrasset.com/fr/projet/le-ble-en-herbe-trebedan> (pristupljeno 15. studenog 2023.).

³ Les nouveaux commanditaires, „Multiplayer, Stefano Arienti“, <http://www.nouveauxcommanditaires.eu/en/25/17/multiplayer> (pristupljeno 12. studenog 2021.).

gućeg umjetnika za realizaciju njihove narudžbe, a zatim posreduju između financijera međusobno i ostalih dionika, vode bazu podataka te redovito izvještavaju o statusu projekta. Umjetnika/umjetnicu, odnosno njegovu/njezinu ideju trebaju odobriti naručitelji, nakon čega se kreira idejno rješenje i na kraju naručitelji odobravaju izradu umjetničkog djela. Donator u smislu financijera idejnoga i/ili izvedbenog rješenja može biti javna ili privatna osoba, a postoje i primjeri kada su sami naručitelji donatori.

Nekoliko primjera iz inozemstva dobro pokazuje cilj i svrhu modela *Novih naručitelja*. Jedan od takvih primjera jest redizajn i proširenje osnovne škole Le Blé en Herbe u Trébédanu, selu u Bretanji, gdje je skupina roditelja i ostalih stanovnika prepoznala potrebu za obnovom škole (sl.2., sl.3.) Školu su željeli učiniti vidljivom i važnim segmentom njihove zajednice, zbog čega je autorica dizajnerskog rješenja Matali Crasset predložila dvostruki pristup – reorganizaciju nastavnog prostora i otvaranje škole prema ostatku populacije. Slijedeći tu misao, školi je dodala kantu i uredila učionice, ali i osmislila objekte za druge načine korištenja u koje je uklopila i skulpture te na taj način u prostor svakodnevnog korištenja škole unijela umjetnost.²

Još jedan primjer dobre prakse iz Francuske jest narudžba lokalne zajednice sela Blessey iz 1997. godine, koja se odnosila na obnovu stare praonice rublja (sl.4.). Xavier Douroux, medijator narudžbe, angažirao je umjetnika Rémyja Zaugga. Uz obnovu povijesne zgrade, projekt je obuhvatio izradu staza oko praonice, stvaranje umjetnog jezera te izgradnju suhozida, što je ukupno trajalo deset godina, a projekt je u potpunosti završen 2007. godine.

U Italiji je kolektiv a.Titolo 2001. godine osnovao istoimenu neprofitnu organizaciju koja promiče implementaciju umjetnosti u javnom prostoru. Iako organizacija djeluje prema *Protokolu*, ne koristi se nazivom *Novi naručitelji* jer svoje djelovanje usmjerava isključivo na lokalnu razinu te nema namjeru uspostavljanja nacionalne platforme. Projekti koje provode često obuhvaćaju intervencije na arhitektonskim strukturama, prenamjenu povijesnih zgrada te izradu umjetničkih instalacija koje potiču interakciju u javnom prostoru. Na primjer, u projektu *Multiplayer* naručitelji su lokalna djeca Torina koja su se željela igrati bez ometanja drugih stanovnika, pa je umjetnik Stefano Arienti transformirao napušteno parkiralište u prostor za igru. Asfalt je prekriven slojem tvrde gume s različitim uzorcima, a duž ograde je isprepletena tekstilna instalacija koja djeci služi za penjanje.³

Novi naručitelji HR

Platformu *Novi naručitelji HR* čine 24 članice, umjetničke organizacije, udruge i ustanove u kulturi iz cijele Hrvatske, koje se od siječnja 2023. okupljaju na *online* sastancima i razvijaju model na primjerima iz svoje sredine. Od 12. do 14. listopada 2023. održan je Prvi simpozij nacionalne platforme *Novi naručitelji HR*, a cilj mu je bilo upoznavanje šire javnosti s modelom i njegovom primjenom u Hrvatskoj te izrada smjernica za rad platforme i medijatora u Hrvatskoj.

Tijekom tri dana prezentiranja predavanja koja su obuhvatila povijesno-umjetničke, ali i opće kulturološke teme te konkretne primjere iz prakse koji ilustriraju aktivan odnos sa zajednicom, članice i javnost dobili su svojevrstan uvid i polazište za naručivanje umjetničkih djela. Domaći i strani predavači prezentirali su umjetnička ostvarenja u javnom prostoru tijekom 20. stoljeća do suvremenih projekata. Primjerice, Branka Cvjetičanin iznijela je iskustva na projektu *27 susjedstava – EPK Rijeka 2020*, Ljiljana Kolečnik izvijestila je o umjetničkim kolonijama u SFRJ, a Željka Tonković o kulturnoj demokraciji i društveno-kulturnim centrima.

Gerrit Gohlke predstavio je djelovanje *Novih naručitelja* u Njemačkoj, a Judith Laister (Austrija) ponudila je teorijski okvir za razmatranje modela *Novih naručitelja*. Osim navedenih, predavanja su održale i Ana Dana Beroš, Ivana Meštrović, Željka Miklošević, Anja Planinčić te Patricia Počanić. Članice platforme predstavile su projekte koje su razradile na sastancima, a koje prema modelu *Novih naručitelja* planiraju izvesti u svojim sredinama.

U sklopu šest radionica na kojima se raspravljalo o pitanjima poput financiranja projekata, uloge medijatora, primjene modela u kulturi sjećanja i dr. sudionici/sudionice su razmijenili/razmijenile iskustva i razmišljanja te predložili/

sl.2. Škola Le Blé en Herbe u Trébédanu
foto©: Philippe Piron

sl.3. Škola Le Blé en Herbe u Trébédanu
foto©: Philippe Piron

sl.4. Praonica Blessey
foto©: André Morin

sl.5. Radna atmosfera na simpoziju
foto©: Petra Bilobrk

sl.6. Spiralna rasprava tijekom simpozija
foto©: Petra Bilobrk

sl.7. Formuliranje smjernica posljednjeg dana simpozija
foto©: Petra Bilobrk

predložile najprimjerenija rješenja za pojedine faze provođenja projekata prema modelu. Posljednjeg dana simpozija održane su rasprave i napravljen je rezime proteklih dvaju dana (sl.5. i 6.) te su sudionici zajednički sastavili zaključke radionica, istaknuli otvorena pitanja i naznačili razvoj modela (sl.7.).

Rezultat simpozija je 36 formuliranih smjernica na kojima će se dalje raditi, a cilj kojih je međunarodno primjenjivani model prilagođen specifičnim lokalnim uvjetima i potrebama. Smjernice obuhvaćaju upute o iniciranju projekata i osiguravanju njihove vidljivosti te o edukaciji, ulogama i odgovornostima svih uključenih u proces realizacije umjetničkog djela, o transparentnosti narudžbe te o izdavanju certifikata projektima koji nastaju prema modelu *Novih naručitelja*. Članice platforme nastavit će zajednički raditi na razvijanju modela na *online* sastancima i simpozijima uživo te će sa svojim lokalnim zajednicama razvijati projekte.

Model *Novih naručitelja* i simpozij iz perspektive muzeja i upravljanja baštinom

Iako je u modelu *Novih naručitelja* ponajprije riječ o naručivanju široko shvaćenih djela suvremene umjetnosti, dakle različitih oblika i medija umjetničkog stvaralaštva, model se može povezati i s muzejskim i širim baštinskim djelovanjem.

Dio članova platforme *Novi naručitelji* u Hrvatskoj čine muzeji, a na simpoziju su više puta spominjane upravo te institucije kao važni sudionici u provedbi naručiteljskih projekata. U projektima bi središnju ulogu za uspostavu do-dirne točke između institucije i zajednice naručitelja imao imao/la medijator/ica, a često je spominjana i djelatnost muzejskog pedagoga, kojega se inače u stručnim muzejskim krugovima obično „zaziva“ kada je riječ o komunikaciji s korisnicima. Međutim, medijator/ica može biti bilo koja osoba sa senzibilitetom i interesom za proširivanje značenja i uloge muzeja u društvu na način da se specifične potrebe zajednice uklope u djelokrug institucionalnog djelovanja i na njih se odgovori putem umjetnosti. Posebno bi se to moglo odnositi na specijalizirane umjetničke muzeje čiji univerzalistički pristup interpretaciji i estetski kriteriji privlače korisnike koji se malokad mogu nazivati lokalnim zajednicama u onom smislu koji vrijedi za, primjerice, zavičajne muzeje. Stoga se model *Novih naručitelja* pokazuje kao jedna od vrijednih alternativnih metodologija djelovanja muzeja koja ima potencijal i snagu promijeniti odnos između institucija i članova njihovih zajednica.

Osim toga, danas je aktualno svojevrsno integrativno djelovanje umjetničkoga i baštinskog područja. Naime, kako se isključivi fokus muzeja pomaknuo s predmeta u zbirkama prema korisnicima, a percepcija o baštini usmjerila se s materijalnih kulturnih resursa prema isprepletenim odnosima među ljudima, predmetima, mjestima i različitim kulturnim praksama, otvara se prostor za primjenu pristupa suvremene umjetnosti koji su vrlo bliski takvim kompleksnim odnosima. Zapravo, već je neko vrijeme moguće pratiti utjecaj suvremene umjetnosti na baštinske procese kako na području očuvanja baštine, tako i u procesima senzibilizacije i edukacije, pa se model *Novih naručitelja* može izvrsno uklopiti u djelovanje drugih vrsta muzeja, ali i u izvaninstitucionalno djelovanje na području baštine. Drugim riječima, i unutar i izvan okvira umjetničkih i drugih vrsta muzeja projekti *Novih naručitelja* mogu poslužiti kao katalizator simboličkih baštinskih procesa, pri čemu se, osim niza drugih, za naš društveno-kulturni kontekst mogu izdvojiti oni vezani za kulturu sjećanja, posebice kada je riječ o zapostavljenim i marginaliziranim narativima i identitetima. O tim i sličnim pitanjima raspravljalo se i na simpoziju.

Platformu *Novi naručitelji* u Hrvatskoj čeka velik posao vezan za donošenje smjernica rada koje će odgovarati specifičnom kontekstu u kojemu njezine članice djeluju, kako na nacionalnoj, tako i na lokalnoj razini, no s obzirom na vrlo recentno osnivanje Međunarodnog društva *Novi naručitelji*, u čijem sastavu djeluju velike zapadnoeuropske zemlje, pokretanje platforme došlo je u pravom trenutku za pridruživanje suvremenim tendencijama demokratskog djelovanja u umjetnosti i baštini.

Primljeno: 28. studenoga 2023.

NEW PATRONS HR – TOWARDS A DEMOCRATIC MODEL OF INTEGRATING CONTEMPORARY ART AND THE HERITAGE.

New Clients HR [with HR standing for Croatia] is a Croatian version of a model that has an international reputation and enables citizens to request a selection and to be involved in the process of creating artworks in their milieu. At the First Platform Symposium, held from 13 to 14 October in the Zagreb Culture Centre in Peščenica, KNAF, members of the Platform, after a series of lectures, workshops and exchanges of experiences acquired while implementing their own projects, started work on the guidelines according to which projects of New Clients in Croatia would be carried out.

The New Patrons model, apart from being one form of cultural democracy has proved to be one of the very worthwhile alternative methodologies for museum activity, with a potential for the development of participatory relationships between museum institutions and members of the public, as well as in general in the area of heritage management and outside the institutional context.

*Organizacije utemeljiteljice nacionalne platforme *Novi Naručitelji HR* (2023):

udruga Atelieri Koprivnica, Koprivnica

udruga Art radionica Lazareti, Dubrovnik

udruga Avanti!, Zagreb

udruga BLOK, Zagreb

udruga Centar za ženske studije, Zagreb

Galerija Galženica, Velika Gorica

Gimnazija Požega

Gradska knjižnica Požega

Gradska galerija Sikirica, Sinj

Gradska galerija Striegl, Sisak

Gradski muzej Varaždin

Gradski muzej Vinkovci

Gradanska organizacija za kulturu – GOKUL, Zabok

udruga KA MATRIX, Karlovac

udruga Labin Art Express XXI, Labin

Muzej Brodskog Posavlja, Slavonski Brod

Muzej grada Zagreba

Muzej likovnih umjetnosti, Osijek

Umjetnička organizacija Otvoreni likovni pogon, Zagreb

udruga Platforma Culture Hub Croatia, Split

udruga Polygon, Zagreb

Obrazovno-kulturna udruga „Porta” Knin

udruga Slobodne veze, Zagreb

Udruga za interdisciplinarna i interkulturalna istraživanja – UIII, Zagreb

udruga Ured za fotografiju, Zagreb.